

DOI 10.31558/2519-2949.2020.1.10

УДК 159.98:32.019.5

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6618-0559>

Свідерська О. І., Національний університет «Львівська політехніка»

ІНСТИТУЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ МАСИ У ЕПОХУ ПОСТПРАВДИ

Досліджено особливості інституційно-психологічних детермінант формування віртуальної маси у епоху постправди. Визначено, що основними інституційними детермінантами, котрі формують віртуальну масу є особливості суспільного порядку, стан державних інститутів, особливості культурного середовища, тощо, тоді як психологічними визначено мотиваційну систему, індивідуально-психологічні характеристики індивіда, котрий входить у структуру маси й особливості масової свідомості. Акцентовано, що нівелювання колективного, атомізація індивіда, збільшення й видозміна ризиків, фрагментація, та інші фактори сприяють поширенню антигуманізму, повної дезорієнтації, обмеження й безпомічності сучасного індивіда. Інформаційні засоби та віртуальна комунікація сьогодні починають виконувати роль інструментів прояву громадянської та політичної позиції індивіда, її віртуалізації, анонімності і нерідко призводять до симуляції, прийняття індивідом чужих соціальних ролей. Виявлено, що глобалізація мережі має тісний взаємозв'язок із політичними процесами, котрі відбуваються у сучасному суспільстві. Означено, що надмірне перенасичення інформацією, поява егалітарних цінностей, що виникли на основі переконань Постмодерну про те, що універсальних істини не існує, що «істина» залежить від культурного контексту, зумовили появу у XXI столітті нової епохи, котра отримала офіційну назву – постправди. Особливу увагу акцентовано на новітніх маніпулятивних технологіях епохи постправди, котрим піддається маса у XXI столітті, шляхом імплементації інтернет-наративів у віртуальну поведінку звичайного індивіда, а звідти – й реальний соціум. Визначено, що сучасне суспільство окрім індивідуалізму, характеризується втратою контролю над більшістю соціально-політичних процесів, різким збільшенням ризиків, наслідком яких є повний хаос у формуванні стабільних інституцій задля забезпечення нормативності політичних процесів й формування політичної поведінки у реальному житті.

Ключові слова: віртуальна маса, масова політична поведінка, постправда, політичні інститути, інституційно-психологічні детермінанти, ціннісна система.

Постановка проблеми. Формування масової політичної поведінки у сучасному суспільстві, як і десятки років тому залишається актуальною темою для ґрунтовних наукових досліджень у різних галузях наук, зокрема – політології. Маючи, передусім «ситуативний» характер, масова політична поведінка є найбільш актуальною тоді, коли у певному суспільстві відбуваються події, які можна класифікувати як революції, страйки, протести, та ін., у більш-менш спокійний період часу роль мас у політичному процесі дещо нівелюється. Проте, варто також наголосити й на тому, що масова політична поведінка у XXI столітті, набуває іншого, віртуального характеру, адже століття в котрому відбувається глобалізація й постійний розвиток інтернет технологій, трансформує політичний процес у кіберпростір, який, своєю чергою детермінує розвиток нових провів такої поведінки, наділяючи її знаками, симулятивності, фрагментарності, нівелюванням традиційних інституцій, а масу перетворює на споживачів неправдивої інформації, осіб, ціннісні орієнтації яких сповнені ненависті, озлобленості та агресії.

Масова політична поведінка у наукових дослідженнях зустрічається ще за часів наукових розвідок Г. Тарда, Г. Лебона, З. Фрейда, Х. Ортега і Гассета, та ін.. Період кінця ХХ-початку ХХІ століття відкрив нові імена у дослідженні ролі віртуалізації й поширення інтернету на особливості формування у цьому просторі мас. Серед більш сучасних дослідників варто згадати: Ж. Бодріяра, З. Баумана, М. Кастельса, Ф. Уебстера, та ін, науковий внесок яких по-іншому дозволяє поглянути на проблему формування маси у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Х. Ортега і Гассет у своїй всевітньовідомій праці «Повстання мас», «... приналежність до маси – суто психологічна ознака, і зовсім не обов'язково,

щоб суб'єкт фізично до неї належав. Про кожну окрему людину можна сказати, належить вона до маси чи ні. Людина маси – це людина, яка не відчуває в собі жодного особливого дару або несхожості з іншими, яка відчуває, що вона – «ідентична з іншими», і до того ж анітрохи цим не засмучена, навпаки, така людина щаслива відчувати себе такою ж, як інші» [9].

Акцентуємо, що систему детермінант масової політичної поведінки умовно можна поділити на два надпотужних чинника, котрі здійснюють перманентний вплив на її формування. Не залежно від того чи така поведінка формується в реальному житті аполітичної людини чи людини, яка бере активну участь у політичному житті країни чи суспільства, незалежно від того в якому просторі реальному чи віртуальному її реалізують, на неї суттєво впливають: інституції (даний вплив відбувається через тип політичного режиму, встановленого у певному суспільстві, соціально-економічні аспекти суспільства, релігійні, культурологічні й загалом систему цінностей) й психологічні чинники, що включають як індивідуальні особливості індивіда, що входить до структури маси, його систему потреб мотивів, цілей, установок й переконань, так і особливості впливу на масову політичну поведінку масової свідомості, стереотипної поведінки, тощо.

До прикладу, відомий дослідник Д. Норт, наголошує, що «різні суспільні порядки надають різні моделі поведінки, а в індивідів, які живуть у різних порядках, формуються різні уявлення про поведінку людей довкола» [8, 22 с]. Погоджуючись із ідеєю автора, можемо припустити, що добре розвинуті й стійкі інституційні канали формують певний тип масової політичної поведінки громадян конвенційного характеру, натомість відсутність або слабкий розвиток таких каналів може провокувати неконвенційні, інколи й радикальні масові дії з боку мас, а прояв однієї і тієї самої політичної поведінки може трактуватись по-різному, в залежності від діючих політичних режимів. Так, у демократичних суспільствах влада змушена реагувати на вимоги громадян, оскільки вона безпосередньо залежить від масового волевиявлення. Хоча електоральна поведінка у демократичних режимах стає все менш масовою, спостерігається певна закономірність: у тих, хто обов'язково голосує, формується громадянська компетентність. Громадяни менше орієнтуються на особистісні симпатії, а радше – на політичні позиції, фахові й ділові якості політиків. Виявились і нові політичні навички, набуті у протестних акціях, пікетуваннях, революціях та багатьох інших формах політичних дій [12].

Досліджуючи психологічні особливості індивідів, котрі здійснювали терористичні атаки, Д. Гупта наголошує, що індивіди, котрі перебувають у масі, тобто – належать їй, як певній соціальній групі, розраховуються частиною своєї індивідуальності, жертвуючи індивідуальними потребами, мотивами й стимулами. Інколи ж та плата вимагає інтеграції індивідуальної та колективної ідентичності та повного підпорядкування правилам групи [5, с. 78]. Тут можна пригадати приклади з історії, коли схильність підпорядковуватись загальним правилам групи змогла втягнути у безодню всю націю, коли більшість людей вельми охоче виконували роль гітлерівських катів у часи нацистської Німеччини.

Доведено, що сучасне суспільство характеризується нівелюванням колективного, атомізацією індивіда, втратою контролю над більшістю соціально-політичних процесів, різким збільшенням ризиків, фрагментацією людського існування, що детермінує формування антигуманізму та повної дезорієнтації, обмеження й безпомічності сучасного індивіда. Особливим предметом дослідження у такому суспільстві залишається маса, особливо та, котру формує кібер-простір.

Необхідним у дослідженні «масової людини» в індивідуалізованому суспільстві є врахування впливу на неї суттєво іншого, потужного, розвинутого інформаційного простору та практичної неможливості визначитись і науково обґрунтувати подальший розвиток цього суспільства, його взаємовплив з людиною маси. Тут йдеться радше про неможливість чіткої відповіді на питання, які саме особливості матиме зріле суспільство, яким буде його суб'єкт, чи залишиться у ньому місце для «масової людини», чи вона буде змушена поступитись індивідуалізованій людині нової епохи [13, с. 109].

І в теорії, і на практиці індивідуалізацію розглядають як вищий рівень автономії індивіда, його свободи. Теоретичним, ідеологічним підґрунтям індивідуалізації як суспільного явища стають ліберальні теорії про людину, яка творить саму себе («self-made man»). Self-made man як феномен нового, капіталістичного часу не перебуває у жорстких тисках суспільних обставин і має більшу свободу для вияву свого «Я». Реальність є такою, що умови сьогодення продовжують інтенсифікувати становлення нового типу особистості.

Йдеться про те, що у суспільстві кінця ХХ – початку ХХІ ст. соціальна пріоритетність належить вже не групам, партіям, класам, а персоніфікованим, автономізованим, індивідуалізованим

особистостям. Інформаційні засоби та віртуальна комунікація стають інструментами прояву громадянської та політичної позиції індивіда, її віртуалізації, анонімності і нерідко призводять до симуляції, прийняття індивідом чужих соціальних ролей. Масове суспільство і відповідно масова активність все більше концентрується в інформаційній та електронній сфері, а принципи їхнього функціонування зумовлюють появу нових форм масової політичної поведінки [13, с. 111].

Водночас із демасифікацією спостерігається трансформація політичної та культурної системи розвитку суспільства. Вони стають не такими як попередні, все більше віддаляючись від сформованої раніше ідеології, трансформується і система комунікативних зв'язків між індивідами. Технічний прогрес, швидкісний розвиток інтернет-технологій поступово знищує стандартизовані підходи, руйнує шаблони та стереотипи масової свідомості, перетворюючи бачення світу на індивідуалізоване. Це безпосередньо стосується долі масового суспільства, бо йдеться не про безпосереднє продовження індустріального суспільства, а про «радикальну зміну напрямку руху. Зіткнення двох цивілізацій несе у собі грандіозну небезпеку» [12].

У XXI столітті маса набуває іншого, у порівнянні із попередніми двома століттями, характеру, зокрема це пов'язано із епохою поширення інтернету, формуванням в ньому нових соціальних зв'язків – мереж, в які люди можуть об'єднуватись самостійно визначаючи в яку із груп вони прагнуть належати. У своєму творі «Інтернет Галактика», М. Кастельс називає три умови для глобалізації інтернету у житті людини: по-перше архітектура мережі повинна бути відкритою, децентралізованою, розповсюдженою і мультикерованою в своїй інтерактивності; по-друге, усі протоколи зв'язку та їхнє впровадження повинні бути відкритими, поширеними й чутливими до внесення змін; по-третє, установи управління мережею мають відповідати принципам відкритості й співробітництва, які закладені в основі Інтернету [6, с. 27].

Віртуальність – це культурне сприйняття того, що матеріальні об'єкти наскрізь пронизані інформаційними структурами. Це визначення вказує на дуалізм у самій серцевині віртуальності, матеріальність – з одного боку, та інформація – з іншого. Зазвичай віртуальність асоціюється з комп'ютерними симуляціями, які поміщають тіло в контур зворотного зв'язку у виробленому комп'ютером зображенні [14, с. 36].

Нова електронна комунікативна система, котра появилася завдяки виникненню інтернету, характеризується перш за все глобальними масштабами, інтеграцією всіх засобів масової інформації, а її інтерактивність дозволила ввести зміни у нашу культуру, які є незворотними [6, с. 315].

Так, увійшовши досить швидким темпом у епоху постправди ми зіштовхнулися із поширенням раніше не баченої брехні й підміни правдивості повними нісенітницями, це звісно не є новиною, адже впродовж історії людства звичайні індивіди завжди були жертвами неправдивості. Проте сьогодні тип жертви, яка потерпає від постійного перекручення фактів стали не тільки звичайні люди, але й ті, кого здавалося б це ніколи не торкнеться. «... поки споконвічна монополія на створення істини слабшала, невігласи розграбували авторитет науки, здорового глузду й базового морального консенсусу» [11, с. 81].

Політики, астротерфінгові операції, передвиборчі кампанії, рекламний бізнес, і що найгірше ЗМІ, котрі за своїм призначенням повинні б виконувати роль формування відповідних інституцій, котрі здійснювали б ефективну підготовку індивідів до політичної грамотності, й уявлень про особисту громадську відповідальність, тощо звідусіль поширюють неправдиву інформацію, заради того, щоб штучно сформовані думки людей задовольняли їхні цілі.

Епоха постправди настільки видозмінила уявлення людей, що в один момент дозволила масі у постсучасному суспільстві поширити гедоністичні й егоцентричні цінності і скептичне ставлення до будь-якої істини, котру вони зустрічають у медіапросторі. Дедалі частіше у віртуальному просторі ми зустрічаємо висміювання а то й ворожість й агресивність до політичних «експертів», нівелювання авторитетних думок, проте одночасне захоплення всякого роду модними новинками, незвичними відчуттями, схильністю до іронії, стилізації і поверхністю.

Науковці, журналісти й високоосвічені люди опинились в таборі ворогів народу, стали частиною корумпованого істеблішменту, а їхню критику або навіть ретельно вибудовані коментарі щодо цього політичного явища вважали репресіями справжнього народу й політтехнологів руху. Їм було складно пристосовуватись до нового середовища, у якому вони мали стати «репресивною елітою», якщо не «фашистами», хоч деякі з них присвятили життя емансипації тих самих мас, які тепер ставились до них так зневажливо [13, с. 32].

«Інакше кажучи, пише Е. Темелкуран, невидимі, маси, що їх довго вважали байдужими до політики та світових справ, усюди відкликають свою мовчазну представницьку систему... «ми»

хоче відійти від основи політичної мови, знищити її та створити нову мову для «справжнього народу». Якщо прагнете знати, хто такий «справжній народ», варто запитати, що таке «ми», або чому те «я» більше не хоче бути «я», а хоче бути «ми» [11, с. 27].

У такій ситуації виникає питання: «як маси дійшли до такої стадії, де почали нівелювати роль світової історії й постійно ведуть гру проти власних інтересів..» [11, с. 45], що і коли саме трапилось, що переповнило віртуальний простір відвертою ненавистю й жагою помсти тій незначній групі людей, котрі вказують на неправоту мас, чому вони почали вимагати поваги до себе й своїх цінностей від освіченої еліти, а не від тих, хто кожного дня підсилює це протистояння відвертою брехнею й фейковими повідомленнями?

У своїй праці «Фатальні стратегії» Ж. Бодріяр досить чітко дає зрозуміти, що у сучасному суспільстві між собою тісно переплетені поняття свободи, безпеки і терору: «... відносно кволий дифузний екстенсивний стан системи продукує свободу; інший (щільніший) стан системи продукує безпеку (саморегулювання, контроль, feed-back тощо); подальший стан системи, стан розмноження і насичення, продукує паніку і терор [3, с. 35-36].

За схожим принципом працює і маніпуляція – м'яка технологія насильства, яка здійснюється через шантаж, що у свою чергу проявляється шляхом захоплення заручника, а через нього захоплюється і частка чогось іншого – таїни, афекту, бажання, втіхи, страждання чи смерті [3, с. 38]. У психології маси існує один незворотній факт, котрий потрібно пам'ятати про взаємодію маніпуляції і маси: навіть якщо індивідуалізм як концепція був на підйомі протягом багатьох десятиліть, звичайній людині все ще потрібен пастух, щоб привести її до величі [4, с. 29]. Найбільше завжди гнітить те, що людина є абсолютною посередністю у світі, де постійно говорять, що ти можеш бути ким завгодно, президентом, видатним політиком, очільником партії, професором, будь-ким. Поступово ми спостерігаємо як «...зникає різниця між реальним і нереальним, аутентичним і фальшивим, між істиною і брехнею [13, с. 340].

Завдяки першим користувачам комп'ютерних мереж було створено віртуальні спільноти, які змогли перебрати на себе роль джерела цінностей, на основі яких вибудувались нові, віртуальні моделі поведінки та соціальної організації. Люди, за словами М. Кастельса, котрі були залученні до мереж Usenet News, FIDONET та електронних дошок оголошень, зуміли розробити й поширити форми й способи використання мережі: направлення повідомлень, розсилки, чати, ігри з багатьма гравцями, інтернет-конференції, та ін. [6, с. 50].

Ці спільноти, вважає М. Кастельс, працюють на основі двох головних спільних культурних ціннісних характеристик: вільної горизонтальної комунікації (віртуальні спільноти уособлюють всесвітню свободу слова в епоху, де панують конгломерати ЗМІ та урядові бюрократичні системи цензури) й самокероване створення мережі (здатність кожного знайти свого адресата інформації в Інтернеті, а якщо такого не знайдено, створити й розмістити власну інформацію, стимулюючи таким чином мережу) [6, с. 53]. Ще однією властивістю мережі, завдяки її характеру самопублікації, самоорганізації та самостійної побудови є стимулювання формування певних моделей масової поведінки, яка пронизує весь інтернет, й в свою чергу поширюється з нього на все суспільство. Таким чином, хоч джерелом культури є розмаїта за своїм змістом віртуальна маса, саме вона й визначає інтернет як технологічне середовище для горизонтальної комунікації та як нову форму свободи слова. Вона також закладає підвалини самокерованої побудови мережі як інструменту для організації, колективних дій та розуміння їхнього змісту [6, с. 53]. Інтернет Галактика

Сьогодні ж відбувається надмірна віртуалізація суспільно-політичного життя. Абсолютно все: події, новини, навіть підкріплення власного Его відбувається шляхом популяризації, відслідковування, та частоти повтору у соціальних мережах типу Facebook, Twitter, Telegram каналів чи YouTube, основними показниками істини у яких вважається не правдивість інформації, яку мали б споживати користувачі інтернету, а показником популярності певного повідомлення, що відображається у кількості like, коментарів, ретвітів та переглядів публічного відео [4, с. 13]. У сучасному суспільстві, як слушно зазначає Ж. Липовецький, реалізується панування гедоністичної моралі, яка призводить до формування нарцисизму, як нової стадії індивідуалізму [7, с. 78]. Індивід, перебуваючи у віртуальній масі надміру орієнтований сам на себе і своє тіло та реалізацію власних бажань у сфері споживання. Сьогодні, «..враховують не істини, доброту й красу, а лише нарцисичну популярність..» [7, с. 35].

Характер соціальної мережі, формуючої масову політичну поведінку, який проявляється в її анонімності, знеособленості, сприяє розвитку достатньо негативних тенденцій у її прояві, зокрема виникнення надмірної ворожості, ненависті, агресії, нарцисизму, расизму, сексизму й політичної

нетерпимості, всього того, що на думку багатьох дослідників кіберпростору, сіють тролі й загальна політика ідентичності. Вони розквітли, вважає К. Вілбер, бо не існує «істини», спроможної стримувати й протидіяти; замість відкритої глобалізаційної інтеграції мережа провокує формування етноцентричних цінностей у віртуальній масі, що одразу цілодобово і безперервно потоком стікає у культуру з усіх комп'ютерів і всіх смартфонів [4, с. 78].

М. Кастельс згадує, що у 1990-х рр., коли відбувся світовий вибух поширення інтернету, мільйони користувачів, котрих об'єднувало просте, примітивне технічне знання зробили свій персональний вклад у формування соціальних інновацій. Різке поширення глобалізації технології інтернет-комунікацій спровокувало послаблення початкового зв'язку, котрий первинно був встановлений між мережею й контр-культурою, зробивши можливим витік цінностей й інтересів віртуальної реальності у буденну культуру й поведінку мас [6, с. 51-52].

Сучасна масова політична поведінка формується під впливом перенасиченого інформацією й маніпуляцією, котра щоденно потрапляє у свідомість індивіда шляхом трансляції медіа. Сьогодні маса набагато тісніше пов'язана з інформаційним середовищем, ніж можна було б про це говорити декілька десятків років тому, адже воно проникає у саму суть індивіда, можна сказати, є його складовою. Інформації стає дедалі більше, а смислу в ній все менше [2]. Життя у такому суспільстві характеризується символізацією, воно проходить в процесах обміну і отримання чи спробах обміну і відмови від отримання – повідомлень про нас самих і про інших індивідів, членів цього суспільства [12, с. 28].

Ера, в якій інтернет відіграє одну із ключових ролей у формуванні мас, зробила можливим те, що практично усі соціальні рухи, всіх видів, від «зелених» до правих екстремістських ідеологій, скористалися перевагами його гнучкості задля підтримання зв'язків й поширення своїх політичних поглядів як у середині країни, де відбувались ці рухи, так і у цілому світі [6, с. 52-53]. Складність дослідження інституційних нормативів й психологічної детермінанти формування віртуальної маси, її політичної поведінки, чи політичних орієнтацій, котрих може дотримуватись та чи інша спільнота полягає в тому, що «какофонія» віртуальних спільнот не являє собою системи цінностей, які є співмірними до соціальних правил суспільства. Віртуальна маса змінює свою поведінку, політичні погляди й вподобання настільки швидко, наскільки кіберпростір подає їй відповідну інформацію.

Відносно дешеве користування віртуальним простором дає доступ політикам, партіям, кандидатам на пост президента чи політикам місцевого значення до спотворення ролі інформації. Адже, використовуючи соціальні мережі заради проведення своїх передвиборчих кампаній, вони вибирають «зручну» для їхнього політичного образу інформацію, наводять «глянець» на новини, котрі поширюють медіа, які формують в індивідів орієнтовані на певну позицію переконання, маніпулюють віртуальними масами заради досягнення власних цілей або ж вигідного економічного «збуту» її як товару чи послуги.

У кіберпросторі постійно здійснюється маніпуляція такими почуттями, як повага й толерантність до думки іншого, «особливістю» релігійних переконань, наголосом на понятті «справжній народ», формування у народної більшості переконань, що саме вони є голосом країни, одночасно із абсолютним знеціненням думки академічної освіченої еліти, як наслідок – наділення її статусом «деспотичної», майстерне маскування популістами мас «божевільних», переконуючи їх у їхній правоті, не роблячи акцент на їхній неосвіченості й обмані зі сторони, тих, хто поширює інформацію [11].

Ця система повністю заглиблює реальність у віртуальні образи, у вигаданий світ, в якому зовнішні відображення на екрані не тільки повідомляють про певний досвід, але й самі стають досвідом. Наукові розвідки Ж. Бодріяра дозволяють припустити, що політична поведінка віртуальних мас формується із врахуванням того, що сучасна культура наскрізь просочена циркуляцією знаків які можна класифікувати за принципом, знання про що вони містять в собі: про те, що віддулось у світі (знаки новин); яке враження ми хочемо справити на оточуючих (особистісні знаки); яке положення індивід займає у суспільстві (знаки статусу й уваги), тощо [2].

«Єдиною справжньою культурною практикою....є маніпуляційна, алеаторна практика в лабіринті знаків, яка більше не має сенсу», слушно зауважує Ж. Бодріяр [2, с. 97]. Усе, чого навчив Постмодерн, це те, що істини не існує, і будь-що може бути істиною. Звертаючи увагу на роль симулякрів у сучасному світі філософ говорить про підміну логіки симулякрів, яка захована, власне у прееції моделей. Саме тому, на його думку «...події вже не мають власного смислу: не тому, що вони малозначні самі по собі, а тому, що їм передувала модель, з якою їх перебіг має лише збігтися». [2, с. 83]. Сучасна людина, на переконання З. Баумана, дедалі частіше відмовляється

від досягнення перспективних цілей на користь отримання негайних результатів, що в кінцевому результаті дезінтегрує як соціальне, так і індивідуальне її життя [1].

Кібер-простір, в якому створення й розповсюдження інформації став передусім засобом маніпуляції масою, задля задоволення цілі тих, хто поширює далеку від істини інформацію: спеціалістів із зв'язків з громадськістю, ЗМІ, рекламних кампаній, а подекуди – й представників влади, що в свою чергу досить швидкими темпами наблизив суспільство до епохи постправди, де зміст повідомлення, яке надсилається для віртуальної маси насправді не має жодного значення, адже воно дуже швидко починає змінюватись, трансформуватись й перетворюватись відповідно до нових потреб і мети згідно якої це повідомлення було поширене.

Змінюється сама суть сприймання інформації, котра стала досить суперечливою, адже з одного боку – під впливом маніпуляції маса, котра перебуває у віртуальному просторі досить скептично ставиться до будь-якої інформації, класифікуючи себе як певних експертів із найрізноманітніших, зокрема й політичних питань, з іншого боку – віртуальна маса піддається тим інтернет-нарративам, котрі надходять до неї від певних суб'єктів маніпуляції, щоразу пристосовуючись до нового нарративу, і байдуже, що це часто суперечить тому, з чого раніше починалось первинне повідомлення [11, с. 44]. Після того, як маси й рух ідентифікують себе з лідером, мінливий характер вигаданих втрачає свою важливість. А коли лідер – майстер «правдивої гіперболи», то й зміст стає неістотний.

Отже, доведено: постсучасність, яка охопила наше суспільство звела характер поведінки мас у віртуальному просторі до прояву у ній нестабільності, відчуття ненадійності. Через надмірне зростання інформації, котра поширюється із величезною швидкістю у мережі інтернету, ми піддаємось маніпуляції, котра у вмілих руках популістів перетворює нас на бездумну, сіру, керовану масу, котрій з кожним днем все важче відрізнити брехню від правди. На інституційному рівні відбувається згортання ролі держави і перевагою глобального ринку, який обіцяє свободу вибору, але змушує людей переживати боятись свого майбутнього, підозріло ставитись до всього раціонального. На психологічному рівні: віртуальна маса піддається надпотужному маніпулюванню, що посиляється до неї із медіапростору, тому її поведінка є нестабільною, хиткою, амбівалентною, із частими прояви агресії, нетерпимості, тощо. На ціннісному рівні: епоха постправди супроводжується поширенням серед масштабної віртуальної маси гедоністичних й етноцентричних цінностей. Сьогодні ні для кого не є дивним, що серед користувачів інтернету є досить часті прояви сексизму, ксенофобних настроїв, гострої нетерпимості, тощо.

Бібліографічний список:

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
2. Бодрияр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Боріяр; пер. з фр. В. Ховхун. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
3. Бодрияр Ж. Фатальні стратегії / Жан Боріяр; пер. з фр. Л. Кононовича. – Л.: Кальварія, 2010. – 192 с.
4. Вілбер К. Трамп і епоха постправди [Текст] / Кен Вілбер; пер. з англ. М. Климчука. – Л.: Видавництво Terra Incognita, 2019. – 136 с.
5. Гупта Діпак К. Тероризм та політичне насильство. Київ: Основи. 2010. 397 с.
6. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / Пер. з англ. – К.: Ваклер, 2007 – 304 с.
7. Липовецьки Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме Москва, 2001. 332 с.
8. Норт Д. Насильство та суспільні порядки. Київ: Наш формат. 2017. 352 с.
9. Ортега и Гассет Х. Восстание масс URL: http://lib.ru/FILOSOF/ORTEGA/ortega15.txt_with-big-pictures.html (дата доступу 25.01.2020 р.)
10. Свідерська О. І. Співвідношення психологічних та інституційних детермінант масової політичної поведінки в транзитних суспільствах: дисертація кандидата політичних наук: 23.00.01 / Свідерська О. І. – Львів, 2018. – 222 с.
11. Темелкуран Е. Як втратити країну. Сім років від демократії до диктатури / Едже Темелкуран ; пер. з англ. І. Возняка. – Х.: Віват, 2019 – 240 с.
12. Тоффлер Э. Третья волна Москва: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. URL: http://royallib.ru/book/toffler_elvin/tretya_volna.html (дата доступу 25.01.2020 р.).
13. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Френк Уэбстер; пер. с англ. М. В. Арапова, Н. В. Малыхиной; под. Ред. Е. Л. Варгановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400с.
14. Хейлз К. Н. Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці. – 2-ге вид., виправ. / Пер. з англ. – К.: Ніка-центр, 2013. – 426 с.

References:

1. Bauman Z. Individualizirovannoe obshestvo / per. s angl. pod red. V. L. Inozemceva. – M.: Logos, 2005. – 390 s.
2. Bodriyar Zh. Simulyakri i simulyaciya / Zhan Boriyar; per. z fr. V. Hovhun. – K. : Vid-vo Solomiya Pavlichko «Osnovi», 2004. – 230 s.
3. Bodriyar Zh. Fatalni strategiyi / Zhan Boriyar; per. z fr. L. Kononovicha. – L.: Kalvariya, 2010. – 192 s.
4. Gupta Dipak K. Terorizm ta politichne nasilstvo. Kiyiv: Osnovi. 2010. 397 s.
5. Vilber K. Tramp i epoha postpravdi [Tekst] / Ken Vilber; per. z angl. M. Klimchuka. – L.: Vidavnictvo Terra Incognita, 2019. – 136 c.
6. Kastels M. Internet-galaktika. Mirkuvannya shodo Internetu, biznesu i suspilstva / Per. z angl. – K.: Vakler, 2007 – 304 s.
7. Lipovecki Zh. Era pustoty. Esse o sovremennom individualizme Moskva, 2001. 332 s.
8. Nort D. Nasilstvo ta suspilni poryadki. Kiyiv: Nash format. 2017. 352 s.
9. Ortega i Gasset H. Vosstanie mass URL: http://lib.ru/FILOSOF/ORTEGA/ortega15.txt_with-big-pictures.htmls (access date 01.25.2020)
10. Sviderska O. I. Spivvidnoshennya psihologichnih ta institucijnih determinant masovoyi politichnoyi povedinki v tranzitnih suspilstvah: disertaciya kandidata politichnih nauk: 23.00.01 / Sviderska O. I. – Lviv, 2018. – 222 s.
11. Temelkuran E. Yak vratiti krayinu. Sim rokiv vid demokratiyi do diktaturi / Edzhe Temelkuran ; per. z angl. I. Voznyaka. – H. : Vivat, 2019 – 240 s.
12. Toffler E. Tretya volna Moskva: OOO «Firma «Izdatelstvo ACT», 1999.
URL: http://royallib.ru/book/toffler_elvin/tretya_volna.html (access date 01.25.2020)
13. Uebster F, Teorii informacionnogo obshestva / Frenk Uebster; per. s angl. M. V. Arapova, N. V. Malyhinoj; pod. Red. E. L. Vartanovoj. – M. – Aspekt Press, 2004. – 400s.
14. Hejlz K. N. Yak mi stali postlyudstvom: Virtualni tila v kibernetici, literaturi ta informatici. – 2-ge vid., viprav. / Per. z angl. – K.: Nika-centr, 2013. – 426s.

Sviderska O. I. Institutional and psychological determinants of the virtual mass formation in the post-truth age

Peculiarities of institutional and psychological determinants of virtual mass formation in the post-truth era are investigated. It is determined that the main institutional determinants that form the virtual mass are the peculiarities of the social order, state institutions, the peculiarities of the cultural environment, etc., while the psychological determines the motivational system, the individual-psychological characteristics of the individual, which is included in the structure of mass and peculiarities of mass consciousness. Information means and virtual communication today begin to act as instruments of manifestation of the civic and political position of the individual, its virtualization, anonymity and often lead to the simulation, acceptance of the individual's social roles. It is revealed that the globalization of the network has a close relationship with the political processes taking place in modern society. It is indicated that the excessive glut of information, the emergence of egalitarian values that arose from the postmodern belief that universal truths do not exist, that « truth » depends on the cultural context, led to the emergence in the 21st century of a new post-truth era. Particular attention is paid to the latest manipulative technologies of the post-truth era, which underwent mass in the 21st century, through the implementation of Internet narratives into the virtual behavior of the ordinary individual, and from there – the real society. It has been determined that modern society, apart from individualism, is characterized by the loss of control over most socio-political processes, with a sharp increase in risks, which results in complete chaos in the formation of stable institutions to ensure the normalization of political processes and the formation of political behavior in real life.

Key words: *virtual mass, mass political behaviour, post-truth, political institutions, institutional and psychological determinants, value system.*